

TÜRK DÜNYASI VE VATAN ŞUURU

"....Geniş kütlelerdeki "aşiretçilik" "kabilecilik"-ve bir uzantısı olarak- "hemşehricilik" Türk dünyasında vatan şuurunun şumulünü daraltmakta; birlik, müştereklik düşüncelerinin önünde engel olarak durmaktadır."

M. Öcal OĞUZ

Bizde folklor çalışmaları genellikle-Prof. Dr. Dursun YILDIRIM'ın tasnifiyle - "ilmî dönem"e gelene kadar Anadolu'ya münhasır kalmıştır. Türk dünyasının kültür unsurlarıyla ilgili hükümler bu sahadan elde edilen materyala bakılarak verilmiştir. Folklor çalışmalarında tarihî metoda ancak-en iyimser söyleyişle-bin yıllık bir zaman diliminden istifade etmek üzere müracaat edilmiştir. Mesela, Köroğlu'nun 50-60 yıldır tartışılan ve bir türlü sonuçlandırılmayan "tarihî şahsiyeti" meselesi, Celalî ayaklanmalarından öteye götürülemediği. Halbuki, bugün açıklıkla görmekteyiz ki Köroğlu, bütün Türk dünyasının tesbit edemediğimiz zamanlarından beri bilinen bir destanıdır.

Siyasî sahadaki ufuksuzluğumuz bir yana, ilmî çalışmalarda bu "Anadolu'ya kapanma" hadisesi, bizi meselelerin tahlilinde işimize yarayacak bir çok kaynağı uzağına kalmaya mahkum etmiştir. Siyasîlerin gözüyle "ilim yapma" anlayışı, bazı âlimlerimizi "Türklük Anadolu'da vücut bulmuştur" gibi bir hükme götürmüştür. Yabancı bir âlimin şu sıradan tesbitine bile biz yıllarca kullaklarımız tıkamışız: "Türk deyince yalnız İstanbul' Türk hatıra getirilmemelidir. Türk yalnız Mustafa Kemal'in milleti değildir, ondan gayri İç-Asya'da , Sibiry'a'da İran'da, Doğu-Rusya'da, Kafkasya'da başka başka adlarla daha şöyle böyle kırk türlü Türk kavim veya kabilesi yaşamaktadır. (L. Ligeti, Bilinmeyen İç Asya, TDK Yayımı , Ankara 1986, s.26)

Türk dünyasında son yıllarda meydana gelen siyasî ve kültürel hareketlenme bizde de "nostaljik" bir yaklaşımın doğmasını sağlamıştır. Folklor âlimi, bu havanın getirdiği imkânlardan da faydalanarak süratle Türk dünyasının kültürel bütünlüğünün sağlanmasına katkıda bulunacak malzemenin toplanması için gayret sarfetmelidir.

Az da olsa son yıllarda bu yönde yapılan çalışmaların ümit verici bir başlangıç olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu çalışmalar, adeta yabancı olduğu dünyaya açılan birer pencere gibidir. Bu percereden bakınca varlığından haberdar olmadığımız bir dünyada, insanların bizim

değerlerimizi taşıdıklarını ve tamamen bizden olduklarını gördük.

Bu yazıda biz, bu pencereden gördüklerimizden bir unsuru;"Türk'ün vatan şuurunu" seçerek, tesbit ettiğimiz örnekleri size sunmak, böylece hem Türk dünyasının dil ve kültür zenginliğini bu yazı vesilesiyle de dile getirmek hem de folklor çalışmalarında Türk dünyasını bir bütün olarak görmek gerektiğine bir kez daha dikkat çekmek istedik. Bu yazıyla belki de sadece -Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLUSUN'un ifadesiyle- "ayrılan parçalar için ağıt yakmaya, ıstırap çeken uzuvlar için acılı şiirler söylemeye devam eden şairlerin" hissiyatına sizi de ortak edeceğiz, hepsi o kadar.

Prof. Dr. Şükrü ELÇİN'in Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında çıkan "Şiirle Selam" adlı eseri, Türk Dünyasının kültürel bütünlüğü düşünülerek ve iki alfabe (Arap-Latin) hazırlanmış, "Türk'ün ortak fikir ve ülkülerini terennüm eden" bir kaynak hüviyetindedir. Âşıklık geleneğinin yetiştirdiği büyük ustalardan Şenlik, burada örneklenen "Koçaklama"sının bir kıtasında yiğitliği, kahramanlığı ve vatan şuurunu şöyle dile getiriyor:

"Asker olan bölük bölük bölünür
Sandınız mı Kars Kal'ası alınır
Boz atlar üstünde kılıç çalınır
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana"

(s.165)

Kuzey Azerbaycan, Türk dünyası içinde son yıllardaki siyasî hareketliliğinin yanında, kültür ve sanat, bilhassa şiir ve musiki yönünden altın çağını yaşamaktadır. Bu sahanın yetiştirdiği güçlü âşıklardan Azaplı Mikail, Ali Kafkasyalı tarafından hazırlanan "Koca Kartal Azaplı" adlı eserle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir kez daha seslenme imkânı buldu. Ömrü vatanına söylediği şiirler yüzünden hapishanelerde geçen Azaplı, vatani için şöyle sesleniyor:

"Döşünden süt emdim koynunda yatım
Sinenden büyüdüm kemâle çatım
Men senin aşkınla yazdım yarattım
Ölürüm çevirsen yüzünü vatan" (s.37)

Güney Azerbaycan,son yıllarda sesini bize en çok Şehriyar ve onun meşhur şiiri "Haydar Baba'ya selam" ile ulaştırdı. Güney Azerbaycan'ın duygu, hasret ve hürriyet iklimini şimdi H.M. Savalan ile bir kez daha yaşıyoruz. Seyfettin Altaylı tarafından hazırlanan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan "Apardı Seller Saranı" adlı eserinde Savalan Bildiğimiz bir dille, yabancısı olmadığımız duyguları dile getiriyor:

"Tabiattan bunu öğren
Ot öz kökü üstü biter
Sen de asla dönmelisin
Yad olduğu artık yeter" (s.128)

Doğu Türkistan, büyük ekseriyetle Uygur Türklerinin yaşadığı bir Türk anayurdudur. Milyarlık Çin'e karşı 10 milyonluk nüfusuyla var olma, kültürel varlığını devam ettirme mücadelesini uzun yıllardır veren Uygur Türkleri, destanlar yaratmaktadır. Yard. Doç. Dr. İsa ÖZKAN tarafından yapılan bir incelemeyle Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Abdurrahman Han Destanı", XIX. asrın ikinci yarısında Çin'e karşı istiklâl mücadelesi veren Abdurrahman Han'ın kahramanlıklarla dolu hayatını ve destanını ihtiva etmektedir. Abdurrahman Han, beyi olduğu Hoten şehrinin işgal altındaki halini hemşehrisi bir ihtiyara şu şiirle dile getiriyor:

"Öz yurdunu âlemde
Sevmeyen er var mı
Şehidâne Hoten gibi
Gaflet basan yer var mı
Şimdiye kadar görmedim
Gündüz ile gecenin farkını
Ezelden kara yazılmış
Hotenlinin bahtını"(S.137)

Özbekistan, Doğu Türklüğünün önemli kültür merkezlerinin bulunduğu bir Türk yurdudur. İrfan Ünver Nasrattınoğlu, "Çağdaş Özbekistan Şiiri Antolojisi" adlı eseriyle, yeni dönem Özbek şiiri ve şairleri hakkında bize bir kültür penceresi açmaktadır. Bu antolojide şiirlerine yer verilen çağdaş Özbek şairlerinden Erkin Vahidov, "Özbeğim" adlı şiirinde, Özbek Türkleri'nin tarih içerisinde çektiği acıları şu mısralarla dile getirmektedir:

"Tarihini yazmak için halkım
Binlerce Firdevsi gerek
Çünkü bir defada çektiğin âhın
Binlerce destandır, Özbeğim" (S.120)

Kazak Türkleri, Türk dünyasının ıstırap çeken bir başka grubudur. Türk'ün anayurdu iki emperyalist devlet tarafından bölüşülünce Kazaklar'ın bir kısmı Doğu Türkistan'da Çin hakimiyeti altında kahrken, diğerleri de batı Türkistan'da bugünkü adı Kazakistan Sosyalist Cumhuriyeti olan büyük coğrafi alanda Rus hakimiyeti altına girmişlerdir. Türkistan Türklüğünün asırlara mal olan mücadelesinin canlı hatıraları Halife Altay'ın hazırladığı. "Anayurttan Anadolu'ya" adlı Kültür Bakanlığı yayımları arasında çıkan eserinde Anadolu'ya ulaştı. Türkistan'da 1917 yılında Kurulan Alaş Orda Hükümeti'nin marşı, hem vatan şuurunun hem de Türk dünyasının birliği idealinin kuvvetli bir şiirdir:

"Dip ecedadım er Türk, biz Kazak eliyiz
.....
Turanda serbest yaşayan biz Türk eriyiz
Aynı mirâsın vârisi, değişmez kökümüz
Ezelden er Türk, ok delmiş vücudumuzu,
Çekinip dökmemiştir, hiç düşmandan
yüzümüz" (s.13)

Türkmenistan, Batı Türklüğü ile Doğu Türklüğü arasında bir köprü gibidir. Bu köprüde duranlar, Batı ve Doğu Türklüğünün dil ve kültür zenginliğini hissetme imkânına sahiptirler. Bu sahanın yetiştirdiği meşhur şairlerden biri de XIX. asırda yaşayan Oraz Aşıkî'dir. Şiirleri, Murad Durdu Kadı tarafından İran'da yayımlanan Aşıkî, bundan yaklaşık bir asır önce "Sahipsiz vatanın batması haktır" demektedir:

"Ün salıp ad çıkarmaya
Kılıç ile aş gerekirt
Hakimsiz yurt kalır zora
Ferasetli baş gerekirt"

Kumuklar, Dağıstan bölgesinde yaşayan bir Türk boyudur. XIX. asırda artan Rus baskıları sonunda bir kısmı yurtlarını terkederek Anadolu'ya göçmüşlerdir. Anadolu'ya göçen Kumuklar arasında bir araştırma yapan Çetin Pekacar, Türk Folklorundan Derlemeler 1987'de "Tokat ve Sivas Yöresinde (Devamı s.32'de)